

POSLEDNÍ KNIHA

Žít...!

Kniha určená k tomu, aby ukončila sama sebe.

L e o V a n c e

Prolog

Kniha, která chce skončit

Toto je kniha s jedinou ctížádostí: skončit.

Neskončit na poslední stránce. Skončit ve vás.

Nechce vylepšit váš Život. Nepodává vám smysl. Nevyměňuje jednu víru za novější. Knihy to dělají pět tisíc let a hlavy jen těžkly.

Tato kniha chce věci uhladit.

Lidská hlava veze obrovský náklad. Jména. Pravidla. Morálky. Bohy. Minulosti. Budoucnosti. Ideály. Strachy. Definice. Naděje. Skoro nic z toho nebylo zvoleno. Naložilo se to dřív, než jste byli dost velcí, abyste nakládání viděli.

Pak jste léta ten náklad nazývali „já“.

Velká lidská potíž není učení. Je to odučení.

Tato kniha není příručka k odučení. Příručka by byla jen další věc k nesení.

Je to strom.

Velký strom stojící ve větru.

Vítr fouká. Strom se nepře. Stojí, a za ním se věci usazují.

Až přijde poslední stránka, mělo by ve vás být méně. Ne více.

Udělá-li kniha svou práci, nebudete si ji muset pamatovat.

Můžete dokonce přestat číst.

To by byl ten správný konec.

Kniha končí. Všechno se stává Životem.

I

Koza říká: tráva

Zeptejte se kozy, co je svět.

Tráva.

To je celá filozofie. Koza se pase. Pak odpočívá. Nic v koze nečeká na vysvětlení.

Koza se neptá, jestli má tráva smysl. Nerozhoduje, zda je jedení posvátné. Nepotřebuje definici štěstí, než si lehne na slunce.

Žije.

Zní to jednoduše, protože to jednoduché je. Lidé udělali jednoduchost podezřelou.

Mezi sebe a to, co se děje, jsme napěchovali jazyk. Jazyk je užitečný. Řekne druhému, kde je voda. Varuje před ohněm. Umožní dítěti zavolat matku.

Pak jazyk roste dál.

Slova získávají dějiny. Dějiny získávají pravidla. Z pravidel se stávají instituce. Z institucí kultury. Z kultur identity. Z identit věci, při jejichž obraně lidé umírají.

Ze zvuku se stane zeď. Zeď se stane dost skutečnou, aby se pro ni zabýjelo.

Koza tu zeď nikdy nepostavila.

Na jazyce není nic špatného. Potíž začíná, když se slovo zamění za věc.

Tráva je tráva. Slovo tráva nikoho nenasytí.

Slovo Život není Život.

Slovo svoboda není svoboda.

Slovo ticho — k tomu se ještě dostaneme. Je prázdnější než ostatní.

A slovo čistý?

To slovo nemám.

Možná je to jedna z nejčistších vět, jakou člověk může vyslovit. Ne proto, že jazyk selhal. Ale protože někdy není co tam položit — a poctivá hlava nechá to místo prázdné.

Zde může padnout ještě jedna zed': „skutečné“ a „neskutečné“. Zrno, nebo květ, jímž se stane — co je skutečnější? Otázka je rozbitá. Nazvěte jednu věc skutečnou a právě jste vynalezli neskutečné. Příroda tuto trhlinu nikdy neudělala. Udělala ji ústa.

Před slovy

Dítě přichází dřív než knihovna.

Před náboženstvím. Před morálkou. Před národností. Před krásou. Před úspěchem a selháním. Před příběhem o tom, kým se má stát.

Pak začínají knihy.

Ne papírové. Lidé jsou knihy. Rodiče jsou knihy. Učitelé, sousedé, obrazovky, zvyky, tresty, odměny — všechno jsou knihy. Dítě je čte, aniž ví, že čtení začalo.

Je dítě před jazykem blíž pravdě? Samozřejmě. Ne z tajné moudrosti — z prázdných polic.

Strach ze smrti přichází stejně, brzy. Ne jako objev — jako atmosféra. Viděl jsem ho, než mi byly dva. Tvář se změní. Hlas klesne. Tělo zmizí a dospělí předvádějí svůj strach. Později týž strach sedí uvnitř samotného jazyka, v každém obratu, který kultura kolem umírání postavila.

Nenarodil jsem se se strachem ze smrti. Byl mi podán. Viděl jsem, jak se podává i jiným — vždy podán, nikdy nevyrostlý.

Bůh přichází stejně. Pro mě byla myšlenka Boha od třinácti do dvaceti pěti obrovská. Zaplnila každou místnost, do níž vstoupila.

Pak přišly knihy jiného druhu. Pak přišlo dívání. Roky dívání, jak Život dělá, co dělá.

Kolem čtyřicítky stálo všechno jasně.

První věc, které jsem vědomě přestal věřit, byla sama podlaha: pocit, že žijeme na dně věcí. Nežijeme. Země je pod našima nohama a všechno ostatní je nahoře. Otevřené. Nikdo není naskládán na nás.

Zděděné myšlení funguje přesně jako ten předpoklad. Stane se neviditelným. Člověk může hájit myšlenku čtyřicet let, aniž si všimne, že do něj byla vložena dřív, než dokázal dokončit krátkou větu.

Není to obžaloba rodičů. I je naložili. A jejich rodiče také. Kultura se předává dál lidskými ústy.

Na tom, co ničí děti, není nic exotického. Je to předaná kultura — naučená, pak předaná dál. Byl jsem zničen v pár letech, jako každý.

Jednoho dne vzrostlé dítě přehlédne obsah vlastní hlavy a řekne: já.

Kolik z toho je já?

Velká inventura

Vyndejte velká slova ven a podívejte se na ně jedno po druhém. Za denního světla. Ne abyste na ně útočili. Abyste je zvážili.

Bůh. Zvážen už dějinami. Lidstvo uctívalo tisíce bohů, každý měl chrámy, oběti a věřící, kteří si byli zcela jisti. Jistota byla úplná; bohové stejně odešli.

Posmrtný život, předrodný život. Dvě nejzbytečnější věci, na jejichž důležitosti se lidé společně shodnou. Nějakých sto miliard lidí žilo a zemřelo. Potvrzených zpráv zpátky: nula. A přesto celé civilizace uspořádávají své týdny kolem toho po a toho před, zatímco střed — jediná část, která se skutečně děje — čeká.

Láska. Láska je naděje. Proč doufat, když nic nechybí?

Krása. Vymyšlená, samozřejmě. Podívejte, jak ji kultury nosí: jedna ji hraje jako umění, druhá ji vyrábí na běžícím pásu. Kdyby krása byla fakt, nepotřebovala by továrnu.

Štěstí. Vymyšlený cíl. Nic na poli se za ním nikdy nehnilo a nic na poli po něm nikdy nezatoužilo.

Svoboda. To je ta zvláštní. Požádejte o pocit svobody — ne o myšlenku, o pocit — a nic neodpoví. Život ani žití to slovo nikdy nenesly. Svoboda je souhrnné jméno pro zápas, stejně jako žízeň existuje jen tam, kde se voda odpírá. Lidé říkají, že chtějí být svobodní. Nepotkal jsem mnoho těch, kdo si to mohli dovolit. Ústup od svobody začíná dřív, než dítě umí říct celou větu.

Osamělost a samota. Osamělost je naděje, která nic nenašla. Samota je boj proti tomu pocitu. Obojí bydlí v hlavě. Ani jedno nebydlí na poli.

Ticho. Ticho neexistuje. Každé zvíře zní: ách při protahování, mm u dobrého žrádla, och při bolavých zádech. Les v noci je orchestr. „Ticho“ existuje jen uvnitř našeho jazyka — slovo pro něco, co příroda nikdy nevytvořila.

Posvátné. Je něco posvátného, co není vymyšlené? Ne. Nic. V okamžiku, kdy ta odpověď přestane bolet, spadne z ramen tíha.

Tato inventura není ničení. Nic skutečného nelze zničit tím, že se na to díváme. Ochranu před denním světlem potřebuje jen vymyšlené.

Ta věc, co vám nacpali do úst

Duševní utrpení se vydává za nutné. Za hloubku. Za důkaz duše.

Zeptejte se, co vlastně chrání.

Nic. Nechrání nic.

Je to něco, co vám nacpali do úst, když jste spali s otevřenými. Probudili jste se žvýkající, a protože žvýkání tam bylo dřív než vaše první vzpomínka, nazvali jste ho sebou.

Náplň má příchutě. Vina. Stud. Starost o to po. Starost o to před. Reprízy prožitých období, která skončila před lety a v noci pořád běží.

Ta repríza je poslední sevření, které jsem ještě zcela nepustil — minulost, pouštějící si staré díly. Říkám to, abyste věděli, že strom, který tohle píše, stále stojí ve větru. Rozdíl je: vím, že je to repríza. Vědět, že je to repríza, je už polovina vyplivnutí.

Potkal jsem někdy bytost skutečně bez duševního utrpení? Ano. Stádo ovcí — každou z nich. Pasou se. Pak odpočívají. To je celý životopis a je to mistrovské dílo.

Ovce není důkazem, že takhle může žít člověk. Ovce náklad nedokáže zvednout, tedy ho nemůže ani položit. To je jiné zvíře.

Co ovce dokazuje, je menší a stačí to: žvýkání není v trávě. Zabalilo se do ní později.

Mezi lidmi — zatím nikdo. Včetně hlavy, která tohle píše.

Prvním může být ten, kdo tuhle knihu dočte.

Rozdělení

Dělat je snadné. Hlavy jsou stavěné k děláni. Dejte hlavě jedno tiché odpoledne a udělá víru, starost, boha, zášť.

Nemoc nikdy nebyla v děláni.

Nemoc je neschopnost rozdělat.

Rozdělal jsem morálky. Rozdělal jsem nebe. Rozdělal jsem peklo. Zcela pryč — ne přemalované, ne přejmenované, ne nahrazené lehčími verzemi. Pryč.

Trvalo to asi patnáct let.

Patnáct let za věci, které se instalovaly po patnácti minutách. To je ten směnný kurz a nikdo vás na něj neupozorní. Instalace je zdarma. Odstranění stojí roky.

Tato kapitola tedy neslibuje víkendový zázrak. Rozdělení je pomalé, jako je pomalé trávení — tiché, většinou neviditelné a hotové teprve tehdy, když nezůstane nic, co by se dalo cítit.

Jak poznáte, že je něco opravdu rozdělané? Přestane se objevovat ve vašich větách. Pak se přestane objevovat i ve vašich pomlkách. Jednoho dne si všimnete, že samo to slovo zcizelo, jako jméno spolužáka ze školy, která shořela.

Slova mě teď opouštějí. Slovní zásoba se vytrácí — slova, kterých jsem se stejně nikdy doopravdy nedotkl. Neběžím za nimi. Jejich odchod je stvrzenka.

A myslitelé, kteří tudy šli dřív? Jeden z nich napsal, že myšlenka Boha přestala fungovat, a tu větu zaplatil rozumem. Nedlužím mu nic osobního. Nikdy jsme nevařili na stejných kamnech. Nikdy nešlo o to následovat toho člověka. Šlo o směr — a směr je tento: k méně.

Příroda nepotřebuje naše svolení

Co bych si z civilizace nechal? Život. Přírodu. O zbytku se dá jednat.

Příroda běží na dvou slovesech: jíst, odpočívat. Všechno ostatní je komentář.

Viděl jsem umírat. Rostliny. Zvířata. Lidi. Dívat se na to je jako obědvat. Ta věta šokuje jen hlavu, které se smrt vyučovala jako katastrofa. Na poli je umírání běžným účetnictvím Života — jako chůze, jako čurání, jako dýchání. Tráva nedrží obřad za zrno.

Bojím se smrti? Samozřejmě že ne. Proč by jinak člověk začínal knihu jménem Poslední kniha?

Jaké to je být živý — v těle, ne v mysli? Hlad. Bolest po dlouhém sezení. Tělo hlásí, bez připojené filozofie.

Nejpocitivější okamžik, jaký jsem kdy prožil, je tento. Teď. Je to jediný okamžik, který kdy byl pocitivý, protože je to jediný, který kdy je zde.

Kde hlava myslí nejjasněji? V přírodě. Města myslí v reklamách.

Jednou jsem skočil do zákrutu napůl zamrzlé horské řeky. Smysl se úplně rozpustil — a bylo to velkolepé. Chlad nediskutuje. Několik vteřin ve mně nebyla vůbec žádná slovní zásoba, jen tělo hořící životem. To je ten stav pod všemi slovy. Nikdy se neztratil. Byl jen přelepený papírem.

Když je žití dne vyděláno a přijde to syrové — stav před jazykem — jdu. Chůze se na nic neptá.

Slovník

Kdybych mohl z civilizace odstranit jednu věc, nebyla by to zbraň ani stroj.

Byla by to přebytečná slova.

Ať je to zákon: žádný slovník tlustší než dvě stě stran.

Dvě stě stran pojme vodu, oheň, chléb, matku, bolest, spánek, déšť, pojd', jdi, ano, ne — všechno, co dva lidé potřebují, aby se navzájem udrželi naživu a v teple. Všechno za dvoustou stranou je ozdoba a v ozdobě se líhne potíží. Nikdo nikdy nevedl válku o slovo chléb. Války bydlí na tlustých zadních stranách — ve slávě, čistotě, osudu, cti.

Tenký slovník by je vyhladověl.

Není to nenávist k jazyku. Je to dieta pro něj. Jazyk začal jako nástroj a nabobtnal v domácího. Nástroj vezmete a odložíte. Domácí vám účtuje nájem za vaši vlastní hlavu.

Někde na těchto stranách už slova začala řídnout. Dobře. Kniha je slovník, který sám sebe pálí, stranu po straně, až to, co zbude, bude dost krátké, aby se podle toho dalo žít:

Jez. Odpočívej. Chod'. Dívej se. Žij.

Prostě žít

Co je to nejodvážnější, co může člověk udělat?

Ne lezení. Ne válka. Ne jeviště.

Prostě žít.

Žít bez toho po a bez toho před. Bez potlesku nebe, bez biče pekla. Bez smyslu připoutaného na zádech jako padák, který se ani jednou neotevřel.

Je to to nejodvážnější, protože všechno je postaveno proti tomu. Škola, chrám, trh, obrazovka — všechno běží na vašem odkládání. Potřebují, abyste žili pro později. Jediné, co prodat nemohou, je teď. Teď nikdy nechybělo.

Ovce to dělají bez potlesku. Pasou se; odpočívají. Lidé stojí kolem pastviny se sešity a píšou teorie o tom, co ovce mají.

Ovce nemají nic.

To je to, co mají.

A ne — tahle kniha po vás nechce, abyste se stali dobyt看kem. Nechte si ruce, chléb, své lidi, svou práci. Odhodte jen ten náklad. Ruce bez něj pracují lépe.

Poslední kniha

Pro koho je tahle kniha? Pro průměrně sečtělého čtenáře a výš. Nepomůže těm, kdo do knihovny nikdy nevstoupili — mohli byste jim ji namazat na chleba jako snídaňovou pomazánku a stejně by nevešla. Museli jste knihy nosit, abyste ucítili potěšení z jejich odložení.

Je pro mě? Ne. Psaní ve mně nic nezměnilo. Změna přišla první; psaní jen podává zprávu. Nebojím se ničeho, co říká. Nezůstalo ve mně nic, co by mohla ohrozit.

Kniha je ten velký strom. Stojí ve větru, aby se za ním věci mohly usadit. Zklidněné. Usazené. Tiché.

Pak přichází její skutečná tížádost, kterou si žádná kniha před ní netroufla udržet: být tou poslední.

Poslední věcí, která by v této knize měla shořet, je kniha sama. Až bude čtení hotové, nechte ji jít cestou morálek, nebe a pekla. Necitujte ji. Nestavte ji do police ve své hlavě. Nezakládejte na ní nic. Kniha, která žádá, aby se na ni pamatovalo, selhala už u vlastní první kapitoly.

Pokud při zavírání ucítíte nutkání přestat číst — cokoli, navždy — s tím nutkáním nebojujte.

To nutkání je kniha při práci.

Odložte ji uprostřed věty, pokud vás uprostřed věty volá Život. Koza nedočítá odstavce.

∞

Žít...!

Bůh může jít. Morálky mohou jít. Krása, svoboda, štěstí, čistota, ticho, smysl — všechno může jít.

Slovník může zeslábnout.

Minulost může zůstat tam, kde se stala. Přítomnost od ní nepotřebuje svolení. Budoucnost není třeba vyřešit dřív, než přijde.

Člověk může přestat hledat. Přestat se stávat. Přestat číst.

A prostě žít.

Ne jako filozofie. Ne jako cíl. Ne jako výkon.

Život nikdy nepotřeboval slovo Život.

Tak tedy — zavřete knihu.

Dívejte se. Chod'te. Jezte. Dýchejte. Odpočívajte.

Žít...!